

ชื่อเรื่อง

สถานการณ์ด้านการค้าและการชำระเงินของด่านการค้าชายแดน ไทย – พม่า : อำเภอแม่สอด
จังหวัดตาก

**Trade and Payment Situation of Thai – Myanmar Customs Border House : Amphor
Masode, Tak Province**

ชื่อผู้วิจัย

ดร.ชลิศา รัตตสาร ผู้อำนวยการ ศูนย์การศึกษาโลจิสติกส์ ศูนย์การศึกษาโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัย
สยาม

Chalisa Rattarasarn, Ph.D. The director of Logistics Studies Center, Siam University

ดร.สมชาย เบ็ญจวรรณ อาจารย์ประจำ ภาควิชาการเงินและการธนาคาร คณะบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยสยาม

**Somchai Benjawan, Ph.D. Instructor, Finance and Banking Department, Business
Administration Faculty, Siam University**

/,

สถานการณ์ด้านการค้าและการชำระเงินของด้านการค้าชายแดนไทย – พม่า :

อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ดร.ชลิตา รัตสาร¹

ดร.สมชาย เบ็ญจวรรณ²

การพัฒนารัฐชาติขึ้นอยู่กับพื้นฐานของโครงสร้างการเติบโตของนานาชาติ ทั้งหมดมีพื้นฐานจากหลักการในเรื่องอำนาจอธิปไตยของรัฐและความเสมอภาค (Held: 1991; p.78 cited in James Fulcher: 2000; pp.522 - 543) ในอดีตรัฐชาติเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐชาติขนาดใหญ่ (Giddens: 1987; p.263 cited in James Fulcher: 2000; pp.522 - 543) ซึ่งมีโครงสร้างและค่านิยมพื้นฐานอย่างเป็นเอกภาพ แต่เมื่อล่วงเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 เกิดความขัดแย้งกันเองในกลุ่มรัฐชาติ จากการใช้กำลังและอำนาจทางเศรษฐกิจเข้าจัดการรัฐชาติอื่น ๆ ทำให้ในศตวรรษที่ 20 นโยบายการเมืองระหว่างประเทศ และบทบาทขององค์การสหประชาชาติเข้ามาทำหน้าที่แทนรัฐชาติต่าง ๆ ที่ปฏิสัมพันธ์สืบต่อกันมา โดยการเข้าไปจัดระเบียบระหว่างรัฐ โลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน โดยรวมสภาพ การสร้างความเหมือน (Sameness) และการสร้างความแตกต่าง (Difference) ของสรรพสิ่งที่ต้องการคำอธิบายในระดับจักรวาล หรือในบางกรณีด้วยเงื่อนไขที่มีความแตกต่างกัน ทั้งโดยการต่อรองในระดับความเป็นจักรวาล (Universalism) และใน ส่วนที่มีลักษณะเฉพาะอย่างยิ่ง (Particularism)

ความเป็นมาของสถานการณ์ทางการค้า ไทย – พม่า

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (Asean Free Trade Area : AFTA) และความตกลงที่เกี่ยวกับการลงทุนระหว่างกลุ่มอาเซียน (Asean Investment Agreement : AIA) ตลอดจนข้อตกลงสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนในการส่งสินค้าผ่านแดน (Asean Transit Goods Transportation : ATTA) และความคืบหน้าของเขตการค้าเสรีจีน – อาเซียน (China – Asean Free Trade Zone : CAFTA)³ เสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของไทยในด้านต้นทุนค่าขนส่งที่ต่ำกว่าประเทศคู่แข่งอื่น ๆ อย่าง มาเลเซีย และ สิงคโปร์ และข้อได้เปรียบในการสามารถจัดส่งสินค้าได้รวดเร็วและเสียหายน้อยกว่า

¹ ปรัชญาคุณุภินันท์ (สหวิทยาการ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2549. ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยสยาม

² ปรัชญาคุณุภินันท์ (วัฒนธรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2557. อาจารย์ประจำ ภาควิชาการเงินการธนาคาร มหาวิทยาลัยสยาม.

³ จีนได้ให้ความสำคัญกับข้อตกลงดังกล่าวมาก เนื่องจากความต้องการพัฒนาพื้นที่ Southwest China ได้แก่ Guanxi และ Yunnan โคนวางแผนให้ Southwestern Yunnan เชื่อมโยงกับไทย และลาว Western Yunnan เชื่อมโยงกับพม่า และ Southern Yunnan เชื่อมโยงกับเวียดนาม

โครงการพัฒนาระเบียงตะวันออก – ตะวันตก (East – West Economic Corridor : E-WEC) ซึ่งเป็นโครงการนำร่องของโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (Greater Mekong Sub region : GMS) ที่ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ริเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1992 โดยเชื่อมมหาสมุทรอินเดีย (ทะเลอันดามัน) และมหาสมุทรแปซิฟิก (ทะเลจีนใต้) เข้าด้วยกัน ด้วยการพัฒนาระบบโครงข่ายถนนจากตอนใต้ของพม่า (Mawlamyine) และการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเมย เชื่อมเมียวดีกับตอนเหนือของไทย (แม่สอด – สุโขทัย – พิษณุโลก) ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของโครงการ เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (ขอนแก่น – กาฬสินธุ์ – มุกดาหาร) กับตอนกลางของลาว (สะหวันนะเขต) และเวียดนาม (Quan Tri – Thua Thin Hue⁴ - Danang⁵)

หลักการที่สำคัญ ของโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ก็คือ การเคลื่อนย้ายเสรี (Free – Mobility) ของการผลิตสินค้า แรงงาน วัตถุดิบ ทรัพยากร เงินทุน และเทคโนโลยีเสรี (Free Flow) มากยิ่งขึ้นเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งจะทำการผลิตที่มีความได้เปรียบ (Economic of Scale) ของพื้นที่ในแต่ละประเทศ ไม่ถูกจำกัดโดยสภาพปัจจัยทรัพยากรของพื้นที่และเขตแดนแต่ละประเทศสามารถขยายการผลิตเพิ่มขึ้น และยังได้ประโยชน์จากขนาดการผลิต (Comparative Advantage Production) ทำให้ต้นทุนการผลิตลดต่ำลง มีความสามารถในการแข่งขันสูงและสามารถขยายตลาดออกไป

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย – พม่า

สหรัฐอเมริกาได้ประกาศยกเลิกการคว่ำบาตรพม่าขึ้นเล็กๆ ขึ้นหนึ่ง เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 เพื่อปลดปล่อยให้องค์กรการเงินระหว่างประเทศทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) ธนาคารโลก และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (เอดีบี) สามารถให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแก่พม่าได้

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกการคว่ำบาตรพม่าภายใต้กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์และความรุนแรง (Victims of Trafficking and Violence Protection Act) ซึ่งออกมาบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2000 และพม่าเป็น 1 ใน 22 ประเทศ รวมทั้งเกาหลีเหนือและอิหร่าน ที่โดนคว่ำบาตรภายใต้กฎหมายนี้เพราะไม่ยอมให้การคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์และความรุนแรงอย่างเพียงพอ

⁴มีท่าเรือน้ำลึก Thuan An สามารถรับเรือขนาด 2,000 ตัน และขนถ่ายสินค้าได้ 70,000 ตัน/ปี ซึ่งขยายเป็น 300,000 ตันได้โดยขยายเป็น 2.7 ล้านตัน/ปี ใน ค.ศ. 2010

⁵เช่น ท่าเรือ Tien Sa ซึ่งเป็นท่าเรือที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของเวียดนาม ขนถ่ายสินค้าได้ปีละ 2 ล้าน 2 แสนตัน และท่าเรือ Lien Chieu ซึ่งจะสามารถขนถ่ายสินค้าได้ปีละ 20 ล้านตันใน ค.ศ. 2020 และกลายเป็น Break Bulk Feeder ในอนาคต

สิ่งที่รัฐบาลพม่าได้ทำไปและสหรัฐอเมริกาเห็นดีด้วยจนต้องมีการให้รางวัล คือ การปล่อยนักโทษการเมือง การเปิดเจรจากับกองชนาซุจิ และการหยุดยิงกับชนกลุ่มน้อย ทั้งหมดนั้นแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลพม่ามีความกล้าหาญมากพอ ที่จะปรับปรุงเรื่องสิทธิมนุษยชนและให้การคุ้มครองเหยื่อของการค้ามนุษย์ สิ่งที่สหรัฐให้ความสำคัญมากในกรณีของการค้ามนุษย์คือแนวทางการปฏิบัติของรัฐบาลพม่าต่อบุคคลที่ถูกส่งกลับมาจากประเทศอื่น ถึงแม้ว่าพม่าจะยังทำไม่ได้มากนัก แต่ระยะที่ผ่านมาก็เห็นว่ามีพยายามมากพอควรและหลายสิ่งหลายอย่างก็มีแนวโน้มไปในทางบวก

สิ่งที่สหรัฐอเมริกาทำนั้นยังถือว่าไม่มากมายอะไรนัก แต่ก็สำคัญมาก เพราะสหรัฐยังเหลือการคว่ำบาตรพม่าอีกหลายอย่าง โดยเฉพาะการคว่ำบาตรพม่าซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ค.ศ.2003 ส่งผลให้เกิดอุปสรรคสำคัญอย่างมากต่อการค้าและการลงทุนของต่างประเทศต่อพม่า แต่การผ่อนคลายการคว่ำบาตรครั้งนี้จะช่วยแก้ปัญหาเร่งด่วนทางด้านเศรษฐกิจให้พม่าได้ และจะเป็นพื้นฐานให้กับการดำเนินการด้านอื่นๆ ต่อพม่าได้อีกในอนาคต

ปัญหาเศรษฐกิจที่พม่ากำลังเผชิญหน้าอยู่ในเวลานี้ แม้ว่าจะเรื้อรังมานานแต่ก็เร่งด่วน เพราะจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวเสรีนิยม กล่าวคือ พม่ากำลังเผชิญหน้ากับปัญหาค่าเงินจืดผืนผวน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขด้วยวิธีการเดิม ๆ เช่น ไล่จับไล่ปิดร้านแลกเงินที่ไม่รับอนุญาต ได้อีกต่อไป พม่ามีอัตราแลกเปลี่ยนแบบหลายอัตรา คือ อัตราทางการและอัตราตลาดที่ทางการไม่ยอมรับดังที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว และทางการพม่าต้องการจะยกเลิกระบบนี้เสียที เพื่อเปิดโอกาสให้มีการใช้เครื่องมือทางการเงินเข้าไปบริหารการเงินได้อย่างเต็มรูปแบบ

รัฐบาลพม่ามีงานต้องทำหลายอย่างเพื่อพาประเทศไปสู่เศรษฐกิจที่ทันสมัย และอย่างหนึ่งที่ได้เริ่มต้นและกำลังทำอยู่คือการสร้างระบบแลกเปลี่ยนอัตราเดียว และยกเลิกมาตรการที่จำกัดเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ที่เป็นอุปสรรคต่อการโอนหรือเคลื่อนย้ายเงินระหว่างประเทศ เรื่องการปรับปรุงระบบแลกเปลี่ยนเงินตราที่รัฐบาลพม่ากำลังดำเนินการอยู่ในเวลานี้จะเป็นช่องทางสำคัญที่ก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างทางการเงินการคลังของประเทศในอนาคต และจะทำให้การสร้างระบบแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศแบบอัตราเดียวเป็นไปได้สมบูรณ์ในอนาคต

ปัญหาที่ผ่านมานั้น คือ ไอเอ็มเอฟทำได้แค่ให้คำแนะนำเท่านั้น แต่ให้ความช่วยเหลืออะไรไม่ได้เลย แม้แต่ความทางเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่อาจจะต้องใช้เงินบ้างเพราะติดอยู่ที่การคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่นั้นเอง และเมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ประกาศยกเลิกการคว่ำบาตรนี้ไปเสียหมายความว่าในอนาคตสหรัฐอเมริกาก็จะสามารถสนับสนุนให้ไอเอ็มเอฟให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่การพัฒนาแก่พม่าได้มากขึ้น ความเป็นไปได้เช่นเงินกู้ประเภทที่ใช้สำหรับการปรับปรุงการบริหารเศรษฐกิจมหภาคอาจจะอยู่ในขอบข่ายที่น่าจะทำได้แล้วในตอนี้

ปัจจุบันการลงทุนในพม่าส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ⁶ เช่น การจ่ายกระแสไฟฟ้ามายังไทย พม่ายังคิดถึงการก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า อีกหลายแห่ง เมื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแล้วเสร็จ หลังจากนั้นจะมีการพัฒนาด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม การเกษตร รวมถึงการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก โดยมีแนวโน้มว่าแรงงานพม่าในไทยจะเดินทางกลับถิ่นฐานหลังการเมืองในพม่าสงบ ในอีก 5 – 10 ปีข้างหน้า ส่วนด้านสาธารณสุขของโลกของพม่าปัจจุบันยังไม่พัฒนามากนัก แต่มีแนวโน้มจะพัฒนาอย่างรวดเร็ว

ประเทศไทย ในฐานะประเทศสมาชิกอาเซียน เร่งปรับตัวเพื่อดึงการค้า การลงทุน และการบริการ จากต่างประเทศให้ได้มากที่สุด ทั้งภาคบริการ การท่องเที่ยว การค้าปลีก และ Logistics ด้วยปัจจัยที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบในแง่ของการเป็นศูนย์กลางภูมิภาคอาเซียน เชื่อมระหว่างอาเซียนเก่า (ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และ บรูไน) และอาเซียนใหม่ (พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม)

แม้ประเทศไทยจะมีความได้เปรียบหลายด้านในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน แต่จะนิ่งนอนใจไม่ได้ ผู้ประกอบการไทยต้องเร่งปรับตัว เพื่อต่อสู้กับการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น เพราะขณะนี้แต่ละประเทศมีการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของตัวเองอย่างมาก โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มอาเซียนใหม่ ซึ่งประกอบด้วย พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ไทยจะสามารถดึงเม็ดเงินลงทุนจำนวนมหาศาลได้ไม่น้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของประเทศ

⁶ สำหรับในแง่ของความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจ (การลงทุน การค้า) ของประเทศสมาชิกอาเซียนสำคัญ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย นั้น พบว่า สำหรับประเทศมาเลเซีย นั้น บริษัทปิโตรเลียมเบอร์ฮาร์ดหรือที่รู้จักกันดีในนามเปโตรนาส (PETRONAS) กิจการพลังงานยักษ์ใหญ่ของมาเลเซีย ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจร่วมกันเพื่อร่วมมือกับพม่าในโครงการหลายโครงการในอุตสาหกรรมน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ส่วนสิงคโปร์ก็มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลทหารพม่า โดยผู้นำระดับสูงหลายรายของพม่าได้เข้ารับการรักษาทางการแพทย์ในสิงคโปร์ สิงคโปร์มีมูลค่าการค้ากับพม่าสูงถึง 1 พันล้านดอลลาร์ สำหรับไทยนั้นจากสถิติการให้การส่งเสริมการลงทุนของ BOI ตั้งแต่ปี 2531 จนถึงปี 2549 มีการลงทุนไทยในพม่าทั้งสิ้น 56 โครงการ คิดเป็นมูลค่าเงินลงทุนสะสมทั้งสิ้น 1,345.623 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กิจการที่ไทยไปเข้าลงทุนได้แก่ ประมง ไม้ อัญมณี และเครื่องประดับ อาหารและเครื่องดื่ม การค้า การขนส่ง โรงแรมและการท่องเที่ยว การแปรรูป การเกษตร และพลังงาน นอกจากนี้ยังมีบริษัทที่ทำสัญญาจัดซื้อ - จัดจ้างกับหน่วยงานรัฐของพม่า ตามเงื่อนไขของเงินกู้ 4,000 ล้านบาท ซึ่งเงินกู้ดังกล่าวจะนำไปใช้สำหรับโครงการต่างๆ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องซื้อสินค้าและอุปกรณ์ต่างๆจากบริษัทสัญชาติไทยที่กำหนดไว้เท่านั้น นอกจากนี้กลุ่มบริษัทเอเอ็มดีเอ็กซ์กรุ๊ปของไทยยังได้ลงนามในสัญญามูลค่า 6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ราว 228 ล้านบาท) ในโครงการก่อสร้างเขื่อนในรัฐฉานของพม่า ฉะนั้นในประเทศอาเซียนสิงคโปร์เป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ ตามด้วยประเทศไทยลำดับต่อมา

พม่า จะกลายเป็นคู่แข่งสำคัญของประเทศไทย จากการที่พม่าเปิดประเทศ เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) พม่าจะกลายเป็นประเทศที่น่าสนใจในสายตาต่างชาติ และนำมาซึ่งสู่การลงทุนในหลายด้าน และด้วยปัจจัยที่พม่ามีทรัพยากรทางธรรมชาติจำนวนมาก มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ (GDP) เพียง 1 ใน 11 ของประเทศไทย มีพื้นที่มากกว่าไทยถึงร้อยละ 20 และหากการเมืองในพม่ามีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น พม่าจะกลายเป็นประเทศที่มีศักยภาพน่าลงทุนมาก

ไทยจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพแรงงานไทยเพิ่มขึ้น พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี ในขณะที่เด็กรู้ก็ต้องพัฒนาด้านภาษาไปพร้อมๆ กันด้วย เพราะต้องยอมรับว่าประเทศไทยมีปัญหามากในเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษ ในขณะที่พม่าสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี

สำหรับโครงการท่าเรือน้ำลึกทวาย (Dawei Deep Sea Port) ของพม่าเป็นโครงการที่บริษัท อิตาเลียน - ไทย ดีเวลลอปเม้นท์ ได้รับอนุมัติสัมปทานทั้งงานก่อสร้างและบริหารนั้น ทั้งนี้ การพัฒนาท่าเรือน้ำลึกทวายของพม่าจะช่วยสนับสนุนบทบาทของไทยในการเป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ และการค้าของภูมิภาคเชื่อมประเทศฝั่งตะวันตกกับประเทศฝั่งตะวันออก โดยผ่านเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจ เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก ระหว่างเมืองดานัง เวียดนาม – สะหวันนะเขต ลาว- มุกดาหาร และตากของไทย จนถึงเมืองมะละแหม่ง พม่า จะใช้เวลาในการขนส่งจากทะเลจีนใต้มายังทะเลอันดามัน หรือจากเวียดนาม ผ่านลาวและไทยมายังพม่าเพียง 6 วันเท่านั้น ระยะเวลาที่ต้องอ้อมแหลมมะละกาและใช้เวลาขนส่งใช้เวลา 16-18 วัน

ลักษณะพิเศษของการค้า ไทย – พม่า

การค้าชายแดนไทย-พม่า มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกับการค้าระหว่างประเทศและการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านของไทยประเทศอื่นๆ จากเชื้อชาติและวัฒนธรรมของประเทศที่หลายเผ่าพันธุ์หลายกลุ่ม ซึ่งบางกลุ่มมีความขัดแย้งกับรัฐบาลพม่า ประกอบกับ รัฐบาลพม่าต้องการปราบปรามกลุ่มที่มีความขัดแย้ง ส่งผลให้ต้องสร้างรายได้เพื่อนำมาบริหารภายในกลุ่ม รวมถึงการสะสมยุทธโศภรณ์เพื่อป้องกันตนเองจากการปราบปราม นอกจากนี้การขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ ทำให้รัฐบาลพม่าต้องออกมาตรการสกัดกั้นการนำเข้าและการค้าบริเวณชายแดน แต่เนื่องจากสินค้าที่ทางการพม่าห้ามนำเข้านั้น ไม่ขัดต่อมาตรการส่งเสริมการค้าของไทยจึงทำให้สินค้าที่ทำการค้าผ่านชายแดนมีทั้งสินค้าที่ไม่ถูกจำกัดห้ามนำเข้าและส่งออกของทั้งสองประเทศ ซึ่งการจำกัดการนำเข้าสินค้าของประเทศพม่านี้เองเป็นช่องทางให้ชนกลุ่มน้อยที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลใช้เป็นช่องทางหาประโยชน์ในการเป็นธุระจัดการนำเข้าประเทศผ่านพื้นที่ของตนในพม่า ทำให้ไม่สามารถขนส่งสินค้าผ่านด่านศุลกากรของทั้งสองประเทศได้หรืออาจเรียกว่า “การค้านอกระบบ” ขณะที่การค้าที่ไม่ถูกจำกัดการห้ามนำเข้าของพม่าส่วนใหญ่เป็น “การค้าในระบบ” ปัจจัยสำคัญที่กำหนด

รูปแบบของการค้าชายแดนไทย-พม่าและทำให้เกิดความแตกต่างกับการค้าชายแดนกับประเทศอื่นประกอบด้วย

อัตราแลกเปลี่ยนสองระบบ

เงินจัดเป็นเงินสกุลของพม่ารัฐบาลพม่ากำหนดอัตราแลกเปลี่ยนค่าเงินจัดพม่าโดยอ้างอิงกับค่า SDR1 มีอัตราแลกเปลี่ยนประมาณ 6 จัดต่อดอลลาร์สหรัฐ. หรือประมาณ 620 บาทต่อ 100 จัด ทั้งนี้อัตราดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับในตลาดการค้า เนื่องจากไม่ได้สะท้อนอัตราแลกเปลี่ยนที่แท้จริงจึงทำให้มีอัตราแลกเปลี่ยนอีกอัตราในตลาดการค้าประมาณ 900 จัดต่อดอลลาร์สหรัฐ. หรือประมาณ 4 บาทเท่ากับ 100 จัด ซึ่งพ่อค้าชายแดนและนักลงทุนทั่วไปนิยมใช้อัตราตลาดในการอ้างอิงในการซื้อขายแลกเปลี่ยนมากกว่า อย่างไรก็ตาม อัตราทางการที่รัฐบาลพม่ากำหนดไว้ยังคงนำมาบังคับใช้กับธุรกิจการค้าระหว่างประเทศที่ลงทะเบียนกับรัฐบาลพม่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายในระบบ

กลไกการเบิกจ่ายจากการส่งออก

ธุรกิจส่งออกของพม่าจะประสบปัญหาการรับชำระค่าสินค้า จากปัญหาการขาดสภาพคล่องเงินตราต่างประเทศของทางการ แม้ว่าธุรกิจการค้าต่างประเทศจะมีการลงทะเบียนการเบิกจ่ายเงินที่ได้จากการส่งออกสินค้าไปต่างประเทศแต่จากปัญหาการขาดสภาพคล่องเงินตราต่างประเทศของพม่า ทำให้รัฐบาลพม่าใช้กลยุทธ์ต่างๆ ชะลอการจ่ายเงินตราต่างประเทศออกจากคลัง เพื่อสร้างความสมดุลของเงินตราต่างประเทศ

รัฐบาลพม่าได้สร้างเงื่อนไขในการนำเข้าและพยายามผลักภาระในการเบิกจ่ายให้พ่อค้าจับคู่กันเองหรือพยายามให้ผู้ส่งออกและผู้นำเข้าเป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น ธุรกิจนำเข้าต้องได้รับใบอนุญาต License การนำเข้าจากหน่วยงานของรัฐโดยกำหนดให้ผู้ที่ยื่นนำเข้าต้องมีเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากการส่งออกหลังหักค่าธรรมเนียมมาสำแดงในมูลค่าที่เท่ากัน โดยผู้นำเข้าจะจับคู่ซื้อขายเอกสารการเงินกับผู้ส่งออกเพื่อให้ได้สิทธินำเข้าสินค้า ระบบดังกล่าวเพื่อป้องกันไม่ให้มูลค่านำเข้าสูงกว่ามูลค่าส่งออกแม้ว่าจะมีความยุ่งยากในพิธีปฏิบัติแต่ผู้นำเข้าพม่านิยมนำเข้าอย่างเป็นทางการส่วนหนึ่งเพื่อให้ปรากฏเป็นหลักฐานแสดงความเคลื่อนไหวในกิจกรรมการค้าไว้บ้างและส่วนที่เหลือนิยมนำเข้าผ่านด่านชายแดน

จากลักษณะพิเศษของการค้าชายแดนไทย-พม่า นี้ ทำให้พ่อค้าไทยที่จะค้ากับพม่าจะต้องมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งส่งผลให้พ่อค้าชายแดนมีอำนาจทางการตลาดเหนือกว่าผู้ผลิตที่กรุงเทพและปริมณฑล นอกจากนี้การที่เขตติดต่อชายแดนไทย-พม่าโดยเฉพาะในภาคเหนือของไทย เป็นเขตอิทธิพลของชนกลุ่ม

น้อยซึ่งขัดแย้งกับรัฐบาลพม่า หรือกลุ่มที่พม่าให้สิทธิในการดูแล/บริหารพื้นที่คล้ายกับเป็นเขตอิสระ ซึ่งเส้นทางขนส่งสินค้าของไทยจะต้องผ่านเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยดังกล่าวซึ่งจะส่งผลให้พ่อค้าชายแดนมีความได้เปรียบกว่าพ่อค้ากรุงเทพฯ เพราะสามารถเข้าถึงและ/หรือรู้ช่องทางขนส่งสินค้าผ่านเขตอิทธิพลดังกล่าว โดยเฉพาะสินค้าที่รัฐบาลห้ามนำเข้าและการขนส่งสินค้าเข้าพม่าแม้ในช่วงที่รัฐบาลพม่าปิดด่านชายแดน อีกทั้ง พ่อค้าชายแดนจะรู้ช่องทางการชำระเงิน เนื่องจากการค้าและการชำระเงินอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือการค้าชายแดนจึงมักไม่มีเอกสารทางการค้าและการชำระเงินส่วนใหญ่ไม่ผ่านระบบสถาบันการเงิน

รูปแบบของการค้า ไทย – พม่า

ลักษณะและรูปแบบการค้าชายแดนไทย-พม่าในแต่ละด่านจะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางการเมืองของแต่ละกลุ่มชนชาติในประเทศพม่า เช่น ด่านแม่สอด ซึ่งมีอาณาเขตติดกับเมืองเมียวดีซึ่งเป็นกลุ่มพื้นที่ครอบครองของกระเหรี่ยงคริสต์ (KNU) ที่มีปัญหาด้านการเมืองกับรัฐบาลทหารพม่า ทำให้รัฐบาลทหารพม่าพยายามกดดันทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจและไม่ต้องการส่งเสริมการค้าชายแดนบริเวณนี้ด้วยเกรงว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านการเงินให้แก่ทหารกระเหรี่ยงคริสต์ทำให้การค้าชายแดนผ่านด่านแม่สอดประสบอุปสรรคผิดกับการค้าชายแดนบริเวณด่านแม่สาย ซึ่งติดกับเมืองท่าจีเหล็กในเขตรัฐฉานอยู่ในสภาพที่ดีกว่า เนื่องจากชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในพื้นที่ติดกับอำเภอแม่สายไม่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลพม่า

จุดการค้าชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

การค้าชายแดนส่วนใหญ่กระทำในรูปแบบการค้าระหว่างประเทศเนื่องจากกลุ่มการค้ามิใช่มีเพียงกลุ่มพ่อค้าในพื้นที่บริเวณชายแดน ไทย-พม่าเท่านั้น ยังรวมถึงพ่อค้าจากส่วนกลางของไทยและพ่อค้าจากเมืองย่างกุ้งเข้ามาทำการค้าผ่านด่านชายแดนอำเภอแม่สอดด้วย ดังนั้น การค้าผ่านชายแดนอำเภอแม่สอดจึงมีหลากหลายขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า หากเป็นการส่งออกสินค้าที่ไม่ได้อยู่ในรายการสินค้าห้ามการนำเข้าของพม่า ส่วนใหญ่ดำเนินการผ่านด่านศุลกากรที่เป็นจุดผ่านแดนถาวร มีการเสียภาษีอย่างถูกต้องทั้งสองฝ่าย และมีการขนส่งสินค้าผ่านสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ซึ่งเป็นสะพานข้ามแม่น้ำเมยเชื่อมระหว่างอำเภอแม่สอด และเมืองเมียวดี สำหรับสินค้าที่พม่าห้ามนำเข้า หรือ ส่งออกแต่มิได้ห้าม โดยกฎหมายของไทย สินค้าดังกล่าวจะถูกขนส่งผ่านช่องทางอนุเมติ

ด่านแม่สอดมีมูลค่าการนำเข้าโค-กระบือและอาหารทะเลค่อนข้างสูง ขณะที่ด่านชายแดนอื่นส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าสินค้าเกษตร ซึ่งมีมูลค่าค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม การค้าโค-กระบือผ่านด่านแม่สอด ส่วนใหญ่เป็นการลักลอบค้าแต่ก็มีแนวโน้มลดลง

สินค้าส่งออกสำคัญเป็นสินค้าประเภทอุปโภคบริโภค ได้แก่ ผงชูรส น้ำมันพืช ผ้าฝ้าย รองเท้าแตะ ยา รักษาโรค สำหรับสินค้านำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ โค-กระบือมีชีวิต หยก แร่สังกะสี อาหารทะเลและเฟอร์นิเจอร์ไม้ ขณะที่การนำเข้าไม้ซึ่งเคยเป็นสินค้านำเข้าหลักของ อำเภอแม่สอด ลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกระทรวงพาณิชย์ไทยมีประกาศห้ามนำเข้าไม้ทุกประเภท รวมทั้ง ห้ามการขนย้ายไม้ในทุกพื้นที่ เพื่อแก้ไขปัญหาการลักลอบตัดไม้ในประเทศไทยแล้วนำไปแปรสภาพในฝั่งพม่าก่อนถูกส่งกลับมาจำหน่ายทางฝั่งไทย

นอกจากการค้าชายแดนแล้ว บริเวณริมแม่น้ำเมยของไทยยังมีตลาดริมเมยที่ขายสินค้าปลีกที่นำเข้ามาจากพม่า เช่น ปูทะเลมีชีวิต กุ้งทะเล สินค้าเกษตร ผ้า และสินค้าจากประเทศจีน

วิธีการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้า

การส่งออก ผู้ส่งออกไทยจำหน่ายสินค้าให้พ่อค้าพม่า ทั้งพ่อค้าชายส่งและพ่อค้าขายปลีกจากเมืองต่างๆ ทั้ง เมืองเมะละแหม่ง ผาอัน ย่างกุ้ง และเมียวดี โดยตรง หรือจำหน่ายผ่านพ่อค้าชายส่งที่เมืองเมียวดี แล้วกระจายสินค้าไปยังเมืองต่างๆ ในพม่าอีกทอดหนึ่ง

การสั่งซื้อสินค้าจากพ่อค้าพม่าทำได้หลายวิธีทั้งทางโทรศัพท์/โทรสาร/จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือเดินทางเข้าไปติดต่อคู่ค้าในพม่าด้วยตนเอง พ่อค้าพม่าเข้ามาติดต่อที่ร้านโดยตรง หรือฝากบุคคลอื่นเข้ามาซื้อให้ที่ฝั่งไทย หลักฐานการค้าส่วนใหญ่เป็นใบกำกับสินค้าแต่อาจมีการทำใบสั่งซื้อบ้างในบางครั้ง เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการขอสินเชื่อจากสถาบันการเงิน ลักษณะการส่งออกสินค้ามีหลายรูปแบบ ดังนี้

1) พ่อค้าชายแดนในท้องถิ่นเป็นผู้สั่งซื้อและรวบรวมสินค้าจากส่วนกลางหรือในท้องถิ่นตามคำสั่งซื้อของพ่อค้าพม่าและเป็นผู้ทำพิธีการส่งออก

2) พ่อค้าชายแดนทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวแทนจำหน่ายให้บริษัท/โรงงานจากส่วนกลางในการติดต่อซื้อขายกับพ่อค้าพม่า กรณีนี้ พ่อค้าชายแดนอาจดำเนินการขนส่งสินค้าด้วยตนเองหรือทางบริษัท/โรงงานนั้นจัดส่งมาให้ที่อำเภอแม่สอด แล้วแต่จะตกลงกัน ซึ่งอาจส่งออกในนามของบริษัท/โรงงานที่กรุงเทพฯหรือพ่อค้าชายแดน

3) ผู้ผลิตจากส่วนกลางติดต่อกับพ่อค้าพม่าโดยตรง และส่งออกในนามของผู้ผลิต ส่วนภาระการขนส่งภายในประเทศขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างกัน

4) พ่อค้าพม่าเข้ามาติดต่อ โดยตรงกับพ่อค้าในอำเภอแม่สอด หรือเดินทางเข้าไปซื้อสินค้าจากบริษัท/โรงงานผู้ผลิตในกรุงเทพฯ หลังจากนั้นจะส่งสินค้ามายังอำเภอแม่สอดและทำพิธีการศุลกากรในนามของพ่อค้าพม่า วิธีการส่งออกนี้เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ตัวพม่า” อย่างไรก็ตามพ่อค้าบางชนิดพ่อค้าพม่าไม่สามารถสั่งซื้อได้โดยตรงต้องสั่งซื้อจากพ่อค้าชายแดนในท้องถิ่น เนื่องจากมีการระบุให้ต้องซื้อผ่านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทในอำเภอแม่สอด เท่านั้น

การเสนอขายสินค้าอยู่ในรูปเงินบาทและเงินจัตขึ้นอยู่กับประเภทสินค้า หากเป็นสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะผู้ผลิตไม่มากนัก พ่อค้ามีอำนาจต่อรองสูง เช่น อะไหล่เครื่องยนต์ วัสดุก่อสร้าง การกำหนดราคาของผู้ส่งออกส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปเงินบาท และลักษณะการขายสินค้าจะอยู่ในรูปเงินให้สินเชื่อกว่าเงินสด ส่วนกรณีสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป มีการแข่งขันในตลาดสูงการกำหนดราคาจะมีทั้งในรูปเงินบาทและเงินจัตในสัดส่วนที่แตกต่างกันไปตามข้อตกลงของแต่ละคู่ค้า เนื่องจากการค้าชายแดนในอำเภอแม่สอดเป็นการค้าขายบนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน พ่อค้าชายแดนบางรายเริ่มขายสินค้าในรูปเงินสดในสัดส่วนที่สูงกว่าการให้สินเชื่อ หรือขายในรูปเงินสดทั้งหมดเนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาหนี้เสียของพ่อค้าพม่าและการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

เนื่องจากสินค้าส่งออกผ่านด่านพรมแดนอำเภอแม่สอดส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็นสินค้าที่ทางการพม่าห้ามนำเข้า ดังนั้น การส่งออกสินค้าจึงเป็นลักษณะกึ่งลักลอบ พ่อค้าไม่สามารถขนส่งสินค้าผ่านช่องทางอนุมัติที่เป็นจุดผ่านแดนถาวร บริเวณเชิงสะพานมิตรภาพไทย-พม่าได้ การขนส่งสินค้าจึงกระทำผ่านจุดผ่อนปรนชั่วคราวในสัดส่วนร้อยละ 70 การส่งมอบสินค้าโดยทั่วไปจะส่งมอบบริเวณชายแดนไทย เพื่อลดความเสี่ยงในการขนส่งสินค้าในพม่า โดยปกติหลังจากผู้ส่งออกไทยส่งมอบสินค้าเรียบร้อยแล้ว ผู้นำเข้าพม่าจะเป็นผู้รับภาระด้านการประกันภัยและค่าขนส่งในพม่าเอง สินค้าส่วนใหญ่จะถูกขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดเล็กและเปลี่ยนถ่ายสินค้าที่เมืองเมียวดี

ภาระการขนส่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

การขนส่งในประเทศ จากบริษัท/โรงงานผลิตจนถึงชายแดนไทย ส่วนใหญ่พ่อค้าชายแดนฝั่งไทยหรือบริษัทผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ

การขนส่งจากชายแดนไทย ไปยังจุดหมายปลายทางในพม่า พ่อค้าพม่าเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่พ่อค้าไทยรับภาระในการขนส่งเข้าไปในฝั่งพม่า โดยปกติวิธีการขนส่งสินค้าที่ทางการพม่าห้ามนำเข้าจะขนส่งผ่านคนกลางที่ทำหน้าที่ขนส่งสินค้าโดยเฉพาะ ซึ่งเรียกว่า “เปาเปียว” หรือ “Carrier” เสียค่าใช้จ่ายประมาณร้อยละ 10-15 ของมูลค่าสินค้า หากเป็นสินค้าทั่วไป ค่าขนส่งประมาณ 1-3 บาทต่อกิโลกรัม ขึ้นอยู่กับเส้นทางการขนส่ง เช่น เมียวดีถึงย่างกุ้งค่าใช้จ่ายในการขนส่งประมาณ 3 บาทต่อกิโลกรัม แต่หากเป็นเมียวดีถึงผาอัน ค่าใช้จ่ายในการขนส่งประมาณ 1-1.50 บาทต่อกิโลกรัม เป็นต้น

การนำเข้า

สินค้าสำคัญที่นำเข้าผ่านด่านแม่สอด มีทั้งสินค้าที่สามารถนำเข้ามาได้ปกติโดยไม่มีข้อห้ามทางการค้าจากทั้งฝ่ายไทยและพม่า เช่น อาหารทะเล แต่มีสินค้าบางประเภทซึ่งทางการพม่าห้ามส่งออก เช่น โค-กระบือมีชีวิต ทำให้การค้าขายสินค้าประเภทดังกล่าวเป็นการค้าแบบลักลอบในฝั่งพม่าพ่อค้าพม่าที่ส่งออกโค-กระบือ มีทั้งพ่อค้าจากเมืองย่างกุ้งและชนกลุ่มน้อยที่อาศัยบริเวณชายแดนพม่า ดังนั้น วิธีการค้าและการเคลื่อนย้ายสินค้านำเข้าตาม แนวชายแดนแม่สอด จะแตกต่างกันตามประเภทของสินค้าเป็นสำคัญ

การนำเข้าสินค้าที่ไม่ผ่านด่านศุลกากรพม่า ได้แก่ สินค้าประเภทอัญมณี และโค-กระบือ มีชีวิต สินค้าอัญมณีส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าโดยพ่อค้ารายย่อยพม่าที่ลักลอบนำติดตัวเข้ามาขายในตลาดซื้อขายอัญมณีในตัวอำเภอแม่สอดเป็นการค้าที่มีมูลค่าไม่สูงนัก นอกจากสินค้าอัญมณีแล้วยังมีการค้าขายโค-กระบือระหว่างพ่อค้าไทยที่อยู่บริเวณชายแดนกับชนกลุ่มน้อยชาวกะเหรี่ยงหรือพ่อค้าย่างกุ้งที่เป็นคู่ค้าประจำและมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี การติดต่อสั่งซื้อโค-กระบือมีหลายลักษณะ พ่อค้าไทยอาจเข้าไปติดต่อรับซื้อโค-กระบือในพม่าด้วยตนเองและจ้างให้ชนกลุ่มน้อยเป็นผู้นำมาส่งมอบบริเวณชายแดน หรือพ่อค้าพม่านำโค-กระบือมาขายโดยตรงที่ตลาดในแม่สอด

ข้อเสนอแนะ

ด้านการค้า

1) ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น

- ควรมีการปรับปรุงการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการค้าชายแดนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขณะที่รูปแบบการค้าได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้

บางครั้งกฎระเบียบกลายเป็นอุปสรรคทางการค้า เช่น พิธีปฏิบัตินำเข้าและส่งออกมีขั้นตอนยุ่งยาก ทั้งที่เกิดจากเจ้าหน้าที่และกฎระเบียบ ส่งผลให้เกิดช่องทางการแสวงหาผลประโยชน์ได้ง่ายขึ้น

2) ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาในระยะยาว

- เพื่อให้การค้าชายแดนมีการค้าขายและพัฒนาอย่างยั่งยืน รัฐบาลไทยควรเสริมสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทั้งในระดับรัฐบาล และในระดับท้องถิ่น

- การค้าชายแดนมีรูปแบบการค้าที่ผสมผสานระหว่างการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ โดยมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และวัฒนธรรมการค้าในแต่ละท้องถิ่นที่ไม่มีรูปแบบมาตรฐานเช่นเดียวกับการค้าระหว่างประเทศที่มีเอกสารในการสั่งซื้อขายระหว่างกัน ดังนั้น การเข้ามาส่งเสริมการค้าชายแดนให้มีศักยภาพ ภาครัฐควรทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและผลักดันในการพัฒนาการค้า

ด้านการชำระเงิน

- ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและการเจรจาในระดับรัฐบาลของทั้ง 2 ประเทศ เพื่อหารือเกี่ยวกับการขจัดอุปสรรคในเรื่องของการค้าและการชำระเงินระหว่างประเทศ

- สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ไทย และธนาคารพาณิชย์พม่า มีการเปิดบัญชี Non Resident Account ทั้งเงินบาทและเงินจัต ไรซึ่งกันและกัน และให้มีการชำระบัญชีระหว่างบาทและจัต ระหว่างธนาคารพาณิชย์ทั้งสองโดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่ตกลงกัน เพื่อให้ผู้ประกอบการค้าชายแดนมีช่องทางการชำระเงินผ่านระบบธนาคารพาณิชย์ได้สะดวกขึ้น

บรรณานุกรม (Bibliography)

ภาษาไทย

- ชยันต์ วรรณระภูติ. วิธีวิจัยเชิงสหวิทยาการในมิติทางวัฒนธรรม. ใน คู่มือการวิจัยวัฒนธรรม
 เชียงใหม่: คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ, 2535.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. การค้าชายแดนไทย กับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. กรุงเทพมหานคร: นํ้ากั้งการพิมพ์
 ,2547.
- วิทยา สุจริตชนารักษ์ และคณะ. การค้าชายแดน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2537.
- เสีดา สอนศรี,บรรณาธิการ.เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงคราม
เย็น.พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- สุรัชย์ ศิริไกร. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- การค้าชายแดนไทยกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค. ณ โรงแรมดุสิตไอส์แลนด์ จังหวัด
 เชียงราย, 6 กันยายน 2543.
- รายงานวิจัย การค้าและการขนส่งในภูมิภาคอินโดจีน.กรุงเทพมหานคร : สถาบันพานิชยนาวิ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ภาษาอังกฤษ

Amartya Sen. **Beyond the Crisis: Development Strategies in Asia**. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1999.

F.Cordoso and R.Faletto. **“Dependency and Development**. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1979.

Greater Mekong Subregion Business Workshop: Mekong Investment Opportunities. Central Grand Plaza Hotel. Bangkok, Thailand. February, 10th – 11st 2000.

Roland Robertson. **Globalization: Theoretical Perspective and Application**. Bangkok: Thammasart University, 2002.